

ЙОРДАН РАДИЧКОВ СКИТАЩИ ТЕАТРИ

chitanka.info

Степта и планините са в постоянна вражда. Алтайските планини се мъчат да завземат земя от равнината, премествайки тромаво своята стогодишна лиственица и мрачния кедър. В сенките на гората притичват марали и тръбят призивно с дебелите си тръби, стада тибетски якове подвикват заканително срещу дебнещите в усоите вълци. Тук и там в степта се виждат купчини дървета, притиснати едно до друго — това са разездите на планините, пратени преди столетие да разузнаят. Ще мине още едно столетие и тия разезди ще се върнат назад, за да кажат какво трябва, и може би тогава горите ще тръгнат да стъпчат степта и ще слязат да пият вода чак от голямата река Об.

Но и Алтайските степи се мъчат да се покатерят по гористите склонове на планините, в крайнината могат да се видят светли зелени острови, сякаш степите са хвърлили свои десантни части в тила на усойния и мрачен противник. Нежната трева пъпле настойчиво, опипва всичко с меката си муцуна и заличава постепенно старите рани на земята.

В тази ивица, дето гора и степ са във вечна мълчалива вражда, е разположена казашката станица. Като е правил станицата, казакът се е стремял да бъде еднакво близо и до степта, и до планините, за да бди степта да не отива много навътре в гората, а и гората да не отива много навътре в степта. От едната страна на станицата казакът е турил своите конопища и картофени градини, от другата страна е наредил пчелините и е разпръснал добитък, потънал до колене в пасищата. Това е прехраната на казака.

Или, по-точно, беше прехраната на казака. Степите искат мъжка ръка, а мъжката ръка, годна да държи оръжие, замина за фронта. Картофените градини се отдръпнаха, смалиха се и за да не се загубят съвсем, се притиснаха в тясна ивица досами станицата. Конопищата стоеха озадачени и гинеха, като че някое дете ги изтриваше с гума. Пасищата напразно лудееха и търсеха влажните муцуни на добитъка. Нямахше го добитъка, див заек понякога само притичваше, заплитайки дългите си нозе в тревата. Маралите и тибетските якове се оттеглиха навътре в планините. Нямахше кой да събаря сутрин росата на степите.

Понякога това правеше Тимофей. Той отиваше с коня до пчелина, на отиване помагаше на животното, като го теглеше подире си, на връщане животното носеше стареца и той се люлееше върху острия му гръб, сякаш всеки миг щеше да се катурне. И кон, и човек

толкова отдавна бяха остарели, та не знаеха дали още има мегдан да се старее. Конят щипеше тревата в пасището предпазливо, различаваше я много трудно по някакви смътни и далечни миризми. Тимофей обикаляше разнебитените кошери. Пчелата жужеше миролюбиво, изтърсваше прашните си ботуши в питите и пак се връщаше, за да обикаля пешком наситената с миризми степ. Старецът се въртеше сам в тая цветна пустотия. Ръце не държат, крака не държат, а и очите недовиждат, очите са добили почти небесен цвят, време е може би да се преселваме на небето. Лека-полека с коня, все нагоре през планините, та чак до края, а там вече от върха на планините лесно човек ще възлезе на небето... Би могло, би могло, Тимофей, но кой ще ни разреши да потънем в синините, теглейки коня подир себе си. (Кон ли казахме? По-добре е подобие на кон, да кажем. Защото, ако ти, казако, не си помниш годините, конят два пъти повече не си помни годините!) Но не можем да се покатерим с коня върху планината, а ще слезем с коня през степта, по тревясалите пътища, все към широката река Об, към оня град Барнаул, дето в него все още веднъж седмично се разнася шумът на пазара и обеднелият народ продава беднотията си.

Не можем да тръгнем с коня към планините, защото трябва да вървим с него към ниското, все надолу през степта, там сред мъглявините бляска смътно светлата вода, тъй смътно, сякаш е неясен спомен от младините на казака. Целият живот се оттече тука, смърт и раждане, любов и мъка, а сега коритото лежи пресъхнало пред очите на човека и само тук и там на някое заветно място ще проблесне малко влага: преживелица ли, догадка ли за нещо, или пък предчувствие. Двама синове преминават пред очите на казака, два по-млади Тимофея, но и двамата се нагъват като сухи книжки, за да се прикрият зад портрета на семейството. Портретът дълго виси на стената в казашката къща и тия двама синове, сгънати на четири, са ония две известия, дето пише, че са паднали със смъртта на храбрите. Третият... Казакът се прекръства мислено и подръпва коня подир себе си.

Пресъхва реката на твоя живот, Тимофей, виждаш ли как се бие рибата на сухото ѝ дъно? Реките на двамата ти синове пропаднаха внезапно, сякаш влязоха в нажежени пясъци. Третата река клоkochи още, бреговете ѝ са живи, рибата се мята лудо в бързеите. Бързай, Тимофей, чуваш ли вече шумовете на пазара и гласа на грузинеца, дето се е покачил на бурето, за да може отвисоко да похвали стоката си?

Бързай, бързай, но нозете остаряха да кръстосват тая степ. А степта не остарява, тя става все по-млада и по-дива и бурените се търкалят свирепо като градоносни облаци. Няма го сега младия казак да се развърти и да покаже как се опитомяват тия степи. Где ги ония барнаулски фабрики, дето бълваха машини за земята? Казакът е на фронта, барнаулските фабрики бълват танкове и машините ръмжат страшно по улиците, като внимават в своята непохватност да не отместят с ребро някоя къща. Где ти казачките, да ги видя как препускат, покачени ребром на конете, а степите да вият смръщено дим подир копитата. Изсъхнаха казачките, ушите на станицата са петимни за бебешки плач. Ни бебешки плач се чува, ни пелени сутрин вятърът развява по дворовете. Вместо пелени — женски гащи. Где е оная казачка, яка като лиственица, що не познаваше женските гащи и газеше зимно време преспи до пояс. Омекнаха казачките, това Тимофей знае по прането, когато го гледа сутрин из дворовете.

Пчелата жужи покрай товара, покрай муцуната на коня, жужи в ушите на казака. „А? А?“ — недочува казакът, като че пчелата го пита нещо и като че той трябва да й отговори. Пък пчелата си жужи озадачено, но миролюбиво, тя се върти върху конския товар, защото в тоя товар е медът й от кошерищата. „Къде ми откарваш меда, човече?“ — би попитала пчелата, ако изобщо пчелата би попитала някога нещо. „На пазар го откарвам, би казал тогава казакът, ще продам меда, та да внесе пари в подкрепа на Отечествената. Син ми е там, последният Тимофей е там, другите двама лежат зад портрета на стената, сгънати като две сухи книжки...“ Старият казак вижда живия в самата среда на Отечествената, Отечествената върви напред и гърми и младият казак също върви редом с Отечествената, ни крачка не остава назад, няма време дори с половин око да погледне бащата, дето тегли старото животно през степта.

Где ще се обърнеш да погледнеш, млади ми казако! Цялата Отечествена няма ни миг време да се обърне назад, та да погледне макар и с половин око своята обедняла станица, жадна за мъжка ръка и за бебешки плач... Затова пък старият се обръща назад да види още ли иде подир него пчелата и още ли бърбори за меда си. Пчелата върви на разпръснат облак. Тимофей знае, че тя ще го съпровожда чак до Монголския път. Щом стигнат Монголския път, там внезапно

замирисва на овца, на непрана вълна и пчелата, като се полута, прави кръг и се понася боса назад към станицата.

Тя тъй и направи. Щом стигнаха Монголския път, се завъртя и си тръгна обратно, а Тимофей настигна едного алтаец, седнал край пътя да почине. „Пак ли?“ — попита Тимофей. „Пак, казва оня, може някой да го купи за употреба.“ „Да вървим тогава заедно, казва Тимофей, кога двама вървят по пътя, разделят пътя по равно.“

И те тръгнаха заедно, макар че пътят си беше все толкова дълъг чак до Баранул. Оня, алтаецът, трети месец вече отиваше на пазара да продаде един мех от хармоника. Мехът бе толкова напукан, че ако се свиеше малко по-невнимателно, щеше да се разсипе на прах. Алтаецът много се надяваше, че все някой човек, я русин, я татарин, я пък от тия, пленниците, ще купи меха на хармониката за употреба. За каква точно употреба, не знаеше, но свят широк, хора всякакви, може някой и да купи. „Ще купи, казва му Тимофей, пазарът нали е за това, кой каквото иска да купи.“

Самият пазар шуми, надвиква се, най-много вика грузинецът, покачен върху бурето: „Вино! Вино!...“ Тимофей сваля меда от коня и също започва да подвиква: „Мед! Мед!“ — и на всекиго обяснява как ще продаде меда и как ще отнесе всичките рубли в комитета да ги даде за Отечествената, щото в Отечествената е третият син. Някой мине, постои, послуша и си замине; друг мине, постои, послуша, почеше се по врата и купи малко мед, като гледа, ако може, да отбие от цената. Тимофей държи на цената, но когато види, че купувачът вече се обръща ребром, скача живо (да се чудиш какви пружини го повдигат от земята) и започва да намалява. Оня взема, плаща и полуобърнат, опитва с пръст меда. Той се мръщи, сякаш е близнал хинин, и бързо-бързо се промъква през пазара. „Ама че дявол! — върти глава Тимофей. — Като че ли отрова съм му дал, а не най-хубав степен мед!“

Това той говори на алтаеца, алтаецът клати глава в съгласие и стиска пред себе си кожения мех от хармоника. Той се притеснява от тоя мех, не смее да се провикне, няма как да се провикне на пазара. Друга работа е, ако цяла хармоника продаваше. Тогава с цяло гърло би викнал, като че от самия връх на Алтайските планини: „Хармоника! Хармоника!...“ Но как да се провикнеше из навалищата: „Мех! Мех!“ Човечецът седи свит и със свито сърце оглежда хлъзгащите се над него погледи на купувачия свят.

Грузинецът се пъчи върху бурето, скача долу, за да точи, а пак се катери върху него! По едно време почва да се пазари с Тимофей да му даде кило мед за кило вино. Пък Тимофей изобщо не се пазари, ами му дава кило мед и оня му дава кило вино. Казакът разделя виното с алтаеца, отпиват на смени, по лицето на алтаеца заиграва нещо като усмивка и той дори се осмелява да подвикне и да покаже своя мех. Очите на хората все така се плъзгат над главата му, без да гледат меха. Но виното е дало кураж на човека и той продължава да подвиква, макар че една стока не се продава само с кураж. Грузинецът сипва мед в бурето, разклаща съда и започва да хвали новата си стока: „Медено вино! Медено вино!“

Алтаецът се примъкна до него и взе да се пазари — да му даде меха за две кила вино. Грузинецът каза, че бива, но за кило, и повече не придаде. Оня кандиса и на кило, взе виното и се върна, та да го раздели с Тимофей. Казакът отпи, намръщи се и плю, алтаецът също отпи, но не можа да преглътне, а плю. „Ах ти, разбойнико“, скочи алтаецът, та при оня с виното. „Каква отрова продаваш, мошенико безподобен!...“ И започна да му припомня всичките разбойнически качества на деди и прадеди, останали в паметта на преданията. Грузинецът скочи настървен с цялата си грузинска кипяща кръв и хвана съда. Кога отпи, той също плю и взе да върти страшно очите си. „Стой!“ — извика винарят и се спусна към Тимофей, макар че Тимофей никъде не бягаше, а все така седеше при стоката си и подвикваше: „Мед! Мед!“

„Ааа, ти ми изяде душицата, стоката ми изяде!“ — почна да се бие грузинецът в гърдите. „Дръжте го! — викаше той по пазара. — Тоя казак продава отрова.“ Струпа се народ, грузинецът взе да гребе от меда и да раздава, кой какво опита, плюе в краката си, Тимофей се върти, пристъпва от крак на крак, нищо не може да разбере, па на края се навежда и той да опита меда.

Горчи... Същински хинин, с цвета на най-чист степен мед. Алтаецът, и той опита и също видя, че горчи. Грузинецът намира, иска обезщетение, щото сипал кило мед във виното и развалил цялото вино. Тимофей разправя на народа, че чист мед е извадил от кошерите, че пчелата го е гонила за тоя мед чак до Монголския път, че парите от тоя мед той ще предаде в комитета за Отечествената, че двамата синове паднали в Отечествената, но третият е още там, жив е и казакът, като

няма какво друго да му даде, носи меда на пазара. „Ах, изяде ми душицата ти! — пици грузинецът. — В комитетата, в комитетата!“

И тръгва една голяма тълпа, та нахълтва цялата в комитетата. Тимофей брои парите, лепкави като мед, горчиви като хинин и с дъх на махорка. Руски рубли, за Великата отечествена война, събирани с мъка. Комитетът пита Тимофей: „Добре де, защо е горчив тоя мед!“ „Знам ли — казва Тимофей. — Четири години жените в станицата не са раждали, четири години степите също не са раждали, а пчелата обикаля навсякъде, всичко събира, на, тая година събрала горчив мед.“

Казакът мисли после из целия път откъде ли пчелата е събрала тая горчивина, като степите полудяха да цъфтят и човек може да припадне от дъхавите им миризми. Алтаецът до едно време върви с него и все подмята, че животът е горчив, затуй и медът ни се струва като хинин. Той се колебае гласно дали да свали следващия път на пазара един гумен ботуш, може някой да го купи за употреба. „Че какво ще прави човек с един ботуш?“ — пита го Тимофей. „Ще го носи“, казва алтаецът и му разправя как, като седял на пазара, видял неколцина с по един крак. Другият крак останал по фронтовете и русинът върви сега с единия си крак, обут само с една обувка. Ще донесе той гумения ботуш, все някой от тия еднокраките ще го хареса.

„Какви времена, какви времена!“ — казва казакът и двамата се разделят. Алтаецът продължава по Монголския път, дето се разнася миризмата на непрана вълна и овца, а Тимофей потъва в степите. Той чезне и се появява, после конят чезне и се появява и така двамата се редуват по гънките на степта. Станицата, и тя ту се губи и се появява, трептяща в маранята, гора и трева се мъчат да я задушат, вкопчали се в оградите ѝ, събития я насматат, но тя се държи с тънка нишка за света, през Барнаул, през Москва, та чак до фронтовете, дето Отечествената война гърми и няма ни миг време да се обърне назад. Тимофей ли поддържа тая тънка нишка, като утъпква буренясалия път, за да не се загуби пътят под тревата? Алтаецът ли поддържа тая нишка, гдето върви през планините, за да свали оттам своя гумен ботуш? И коя е тази станица, разположена в двубоя между планини и степи?... Не зная името ѝ и коя е точно тя, никой не може да ви каже. И дали точно Тимофей е бил този човек, дето е свалил горчивия мед на пазара, също никой не може да ви каже със сигурност, защото много време е минало оттогава.

Много време е минало оттогава, станицата чу бебешки плач с ушите си, бебетата станаха млади казачки и степта сега вие смръщено дим подир конете им. Пчелата все тъй жужи, а лудата трева намери най-последно влажната муцуна на добитъка. Аз не зная дали алтаецът е продал своя гумен ботуш и дали са се срещнали със стария казак от станицата. Всеки случай всичко това е станало, макар и имената да са разбъркани или поне така са съхранени в паметта на преданието. Що се отнася до пчелата, казаха ми, че когато се приземявали космонавти в Алтайските степи, пчелата паднала по гръб и пчелините на станицата роили преждевременно.

Но това са вече други времена и друга памет ще съхранява нови предания.

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.